

ISSN: 1309 4173 (Online) 1309 - 4688 (Print)

Volume 6 Issue 4, p. 143-154, July 2014

Selanik Mevlevîhânesi Şeyhi Eşref Dede'nin Azli Meselesi ve Sultan II. Abdülhamid'in Tutumu*

*Dismissal of Salonika Mevlevi Sheikh Eşref Dede and the Approach of Sultan
Abdulhamid II*

Yrd. Doç. Dr. Serdar Ösen
Karabük Üniversitesi - Karabük

Öz: Bu çalışmada Sultan II. Abdülhamid ile Konya Mevlânâ Dergahı Şeyhi Abdülvahid Çelebi arasında siyasi bir nüfuz mücadelesine dönüşen Eşref Dede'nin görevine iade edilmesi meselesi ağırlıklı olarak arşiv belgelerine dayanılarak açıklanmaktadır. Selanik Mevlevihanesi meselesi Osmanlı Devleti'nin tarikatları kontrol etme çabasına rağmen, tarikat şeyhlerinin bu müdahalelere mümkün olduğunca direndiklerini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: II. Abdülhamid, Selanik Mevlevîhânesi, Abdülvahid Çelebi, Eşref Dede, Osmanlı Devleti

Abstract: Relying on the archival documents, this study examines the re-appointment of Salonika Mawlana Sufi order sheikh Eşref Dede, which caused a power struggle between Sultan Abdulhamid II and Abdülvahid Çelebi, the sheikh of Konya Mawlana lodge. The Salonika Mawlana Sufi order struggle shows that despite the Ottoman Empire's attempts to control the Sufi orders, the sheikhs of the orders did their best to resist this control.

Keywords: Abdulhamid II, Sufism, Salonika Mevlevi lodge, Abdülvahid Çelebi, Eşref Dede, Ottoman Empire

Giriş:

Osmanlı Devleti'nin kuruluş yıllarından itibaren dini anlamda geniş bir hoşgörü anlayışının hâkim olması sayesinde XV. yüzyıldan itibaren tarikatlar güçlü bir şekilde yayılma imkânı bulmuşlardır. Devletin sergilemiş olduğu bu tutum sayesinde XV. yüzyılın ikinci yarısından XVI. yüzyılın ortalarına kadar geçen zaman içerisinde, Bektaşî, Mevlevî, Kâdirî, Halvetî, Bayramî başta olmak üzere daha pek çok tarikat yayılma imkanı bulmuştur.¹ Ancak XVII. yüzyıl ortalarında Osmanlı toplumunda tasavvufî çevrelere karşı tepkiler gösterilmeye başlamıştır. Gösterilen tepkiler ve yaşanan tartışmaların Kadızâde-Sivasî tartışmaları olarak bilindiği bu dönemde 1077/1666 tarihinde devlet eliyle tekkelerde sesli zikir yapılması yasaklanmıştır.² Ancak tarikatlar üzerindeki bu baskı ortamı fazla uzun sürmemiş ve nihayet Köprülü Mehmet Paşa zamanında yapılan toplantıda Kadızâdeliler haksız bulunmuş ve ileri

* Bu makale 26-28 Ekim 2007 tarihinde Şanlıurfa'da düzenlenen Uluslar arası Mevlânâ ve Mevlevîlik Sempozyumunda sunulmuş olan "Selanik Mevlevîhânesi Şeyhi Eşref Dede Hakkındaki Bazı İddiaların Tahkiki" başlıklı bildirinin genişletilip gözden geçirilerek yeniden değerlendirilmiş halidir.

¹ Mahmut Ay, "Osmanlı'da İtikadi Alana Aykırı Bir Düşünce: Şeyh İsmail Maşuki" *İslami Araştırmalar Dergisi*, Cilt 12, Sayı 1, 1999, s. 36.

² Mustafa Kara, "Osmanlılarda Tasavvuf ve Tarikatlar" *Türk Tasavvuf Tarihi Araştırmaları Tarikatlar-Tekkeler-Şeyhler*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2005, s. 76.

History
Studies

Volume 6
Issue 4
July
2014

gelenleri Kıbrıs'a sürülmüştür.³ XIX. yüzyıla gelindiğinde ise II. Mahmud döneminde yayınlanan bir fermanla tekke ve tarikatların kontrol altına alınması girişimlerinde bulunulmuştur.⁴

Osmanlı padişahları ile tarikat şeyhleri ya da dervişler arasındaki ilişkilere baktığımızda ise ilk padişahlar ile dervişler arasında iyi bir ilişki olduğu söylenebilir. Ancak daha sonra yaşanan Şeyh Bedreddin hadisesi ve Anadolu'da Şiflik tehlikesinin baş göstermesi padişahları tasavvuf çevreleri ile olan ilişki noktasında temkinli olmaya itmiştir.

Tarikatlar içerisinde Mevlevîlik-padişahlar ilişkisine bakıldığında ise, Mevlevîliğin sünni esaslara dayanan bir tarikat olması hasebiyle genel olarak padişahlar tarafından korunup kollanılmıştır. Yenileşme döneminin önemli padişahlarından III. Selim'in Mevlevî muhibbi ve müntesibi olması bilinen bir gerçektir. III. Selim döneminde yenileşme bağlamında ortaya konulan Nizam-ı Cedit uygulamaları, İstanbul Mevlevî şeyhlerinin ileri gelenlerinden olan Şeyh Galib tarafından desteklenirken Konya Mevlânâ Dergâhı şeyhi Hacı Mehmet Çelebi Nizam-ı Cedit'e muhalif bir tutum takınmıştır. Nizam-ı Cedit döneminin önemli devlet adamlarından Kadı Abdurrahman Paşa'nın⁵ Konya valisi atanmasından sonra Konya ahalisinin ayaklanarak Paşa'yı Konya'ya sokmamasında Hacı Mehmet Çelebi'nin de etkisi olmuştur.⁶ Sultan III. Selim ise Mevlevîliğe olan hürmetinden dolayı Hacı Mehmet Çelebi'ye bir zarar gelmeden Karahisar ya da Kütahya'ya gitmesini emretmiştir.⁷

XIX. yüzyılın başlarında III. Selim'e karşı Hacı Mehmet Çelebi'nin muhalefeti söz konusu iken yüzyılın sonunda ise yine Hacı Mehmet Çelebi'nin torunu olan bir başka Konya Mevlânâ Dergâhı şeyhi Abdülvahid Çelebi'nin Selanik Mevlevîhânesi şeyhliği görevinden azledilen Eşref Dede'nin görevinde kalmasına dair irade-i seniyyeye karşı gelmesi söz konusudur. 1888 yılında Konya Mevlânâ Dergâhı şeyhi olan⁸ Abdülvahid Çelebi, zaman zaman II. Abdülhamid aleyhinde konuşması ile tanınmıştır. Sultan Abdülhamid'in Yıldız Sarayı'na karşılık Konya Meram Bağları'nda "Yıldız Köşkü" adıyla süslü bir köşk yaptırmayı, şehir içinde saray faytonlarına benzer faytonlarla gezinmesi ve her haliyle padişahı kuşkulandırır davranışlarda bulunması Çelebi'nin saray tarafından sürekli takibat altında tutulmasına sebep olmuştur.⁹ Selanik Mevlevîhanesi şeyhliğinden Abdülvahid Çelebi tarafından azledilen Eşref Dede'nin yeniden görevine tayin edilmesi meselesi Sultan II. Abdülhamid ile Abdülvahid Çelebi arasında bir nüfuz mücadelesi haline gelmiştir.

Selanik Mevlevîhânesi Şeyhi Eşref Dede'nin Azli Meselesi

Selanik Mevlevîhânesi, Mevlevîliğin kurulup yaygınlaşmaya başlamasından sonra Ekmekçizade Ahmet Paşa tarafından 1615 senesinde inşa edilmiştir.¹⁰ Evliya Çelebi, Selanik Mevlevîhânesi'nden bahsederken şehirde bulunan diğer tekkelerden mamur ve süslü olduğundan, tekkenin Yenikapı haricinde kale duvarına bitişik yüksek bir mahalde yer

³ Kara, "a.g.m." s. 77.

⁴ Kara, "a.g.m." s. 86.

⁵ Geniş bilgi için bkz. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "Nizâm-ı Cedit Ricalinden Kadı Abdurrahman Paşa" *Belleten*, c. XXXV, sy. 138, Nisan 1971, s. 245-303.

⁶ BOA. (Başbakanlık Osmanlı Arşivi) HAT. (Hatt-ı Humayun Tasnifi) D.N: 217, G.N: 11957, 12 Ocak 1804 (29 N 1218)

⁷ BOA. HAT. D.N: 215, G.N: 11835, 12 Ocak 1804 (29 N 1218).

⁸ BOA. İ. DH. (İrade Dahiliye Belgeleri) D.N: 1090, G.N: 85493, 22 Temmuz 1888 (13 Za 1305).

⁹ Sezai Küçük, *Mevlevîliğin Son Yüzyılı*, Simurg Yayınları, İstanbul 2003, s. 364., Mehmet Ziya Bey., *Yenikapı Mevlevîhânesi*, Yay. Haz. Murat A. Karavelioğlu, İstanbul 2005, s. 179.

¹⁰ Küçük, *a.g.e.*, s. 308.

JHS
144

History
Studies

Volume 6
Issue 4
July
2014

aldığından ve bütün derviş hücrelerinin denize nazır olduğundan bahseder.¹¹ Mevlevîhânenin ilk şeyhi Ulu Bostan Çelebi'nin müridi olan Karamanlı Abdülkerim Dede'dir. Abdülkerim Dede'nin vefat edip dergâha defnolunmasından sonra, posta Manisalı Ramazan Dede geçmiştir.¹² Bir müddet meşihatte kalan Ramazan Dede, istifa edip Siroz'a gitmiş ve burada yeni bir Mevlevî dergâhı kurmuştur.

Selanik Mevlevîhânesi şeyhliği görevinden azledildiği için Konya Mevlânâ Dergâhı şeyhi Abdülvahid Çelebi ile Sultan II. Abdülhamid arasında siyasi bir nüfuz mücadelesine sebep olan Şeyh Eşref Efendi'nin dergâha ne zaman postnişin olduğu ise kaynaklarda kesinlik arz etmemektedir. A. Süheyl Ünver'in Selanik Mevlevîhânesi ile ilgili yazmış olduğu makalesinde Temmuz 1304 (1888)'de dergâhın şeyhinin Eşref Efendi olduğu ifade edilmiştir.¹³ Ancak elimizdeki arşiv belgelerinde geçen ifadeden Şeyh Eşref Efendi'nin bu tarihten çok daha önce postnişin olduğu anlaşılmaktadır. "...Selanik Mevlevî dergâhı şerifi postnişinini Eşref Efendi'nin 26 seneden beri postnişinlikte bulunarak bu müddet zarfında dergâhın varidatını tezyide say ettiği..."¹⁴ 27 Temmuz 1314/8 Ağustos 1898 tarihli belgede geçen bu ifadeden de anlaşıldığı gibi Eşref Efendi'nin postnişinlik tarihini 1288(1872-1873) tarihlerine kadar götürmek mümkündür.

Selanik Mevlevîhânesi şeyhi Eşref Dede, Galata Mevlevîhânesi'nde misafir olarak bulunduğu esnada eline ulaşan telgrafta, kardeşi Hakkı Dede'ye Çelebi Efendi tarafından tahsis edilmiş olan aylık 10 lira maaşı veremediği için 3 Temmuz 1898 tarihi itibarıyla yaklaşık 30 senedir ifa etmekte olduğu Selanik Mevlevîhânesi şeyhliği görevinden azledildiğini öğrenmiştir. Eşref Dede, yerine kardeşi Hakkı Dede'nin tayin edildiğini bildirerek dergâh şeyhliğinde kalması için padişahın yardımını istemiştir.¹⁵ Aynı tarihlerde 11 Temmuz 1898 tarihinde Üçüncü Ordu-yı Humayun Müşir Vekili Osman b. Hüseyin Fevzi Bey tarafından Mabeyne gönderilen bir yazıda da Eşref Dede'nin Selanik Mevlevîhânesi şeyhliğinden azledildiğinin öğrenildiği ifade edilmektedir. Osman Bey, Eşref Dede'nin iyi huylarıyla bilindiğini ve mevlevîhâneyi oldukça güzel idare ettiğini, kardeşi Hakkı Dede'nin ise ayyaş ve işretle iştilal eder birisi olduğunu belirtmiştir.¹⁶ Yabancı kaynaklarda da Eşref Dede'nin liberal ve meşrutiyetçi eğilimleri ile tanındığı ve halkın hemen her kesiminden saygı gördüğü ifade edilmektedir.¹⁷ Osman Bey yazısının sonunda dergâh şeyhliğinin Hakkı Dede'ye geçmesi durumunda bir takım olumsuzlukların yaşanacağından bahsederek Eşref Dede'nin görevine devam etmesinin sağlanmasını talep etmiştir.¹⁸ Bu durum üzerine 15 Temmuz 1898 tarihinde Eşref Dede'nin görevinde kalması için gereğinin yapılması hususunda meşihat makamına bir irade gönderilmiştir.¹⁹ Gönderilen bu irade üzerine Daire-i Meşihatten 15 Temmuz 1898 tarihinde Konya'ya Çelebilik makamına bir telgraf gönderilmiş ve Selanik Mevlevîhânesi postnişinliğinden azledilmiş olan Eşref Dede'nin görevine devam etmesi padişah iradesi olduğundan bu hususta gereğinin yapılması istenmiştir.²⁰ Selanik Mevlevîhânesi şeyhliği görevine Eşref Dede'nin devam etmesine dair padişah iradesinin

JHS
145

History
Studies

Volume 6
Issue 4
July
2014

¹¹ *Evlîya Çelebi Seyahatnamesi*, 8. Kitap, Hazl. Seyit Ali Kahraman, Yücel Dağlı, Robert Dankoff, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2011, s. 71.

¹² A. Süheyl Ünver, "Selanik Mevlevîhânesi, 1913-1915" *Mevlana Yıllığı*, Turizm Derneği, Konya 1963, s. 32.

¹³ Ünver, "a.g.m.", s. 32

¹⁴ BOA, Y. PRK. DH.(Yıldız Perakende Dahiliye Belgeleri) D.N.10, G.N.68, 8 Ağustos 1898 (27 Temmuz 1314).

¹⁵ BOA Y. PRK. MŞ. (Yıldız Perakende Meşihat Belgeleri) D.N.6, G.N. 94, 3 Temmuz 1898 (21 Haziran 1314).

¹⁶ BOA Y. PRK. ASK. (Yıldız Perakende Askeriye Belgeleri) D.N: 140, G.N: 62, 11 Temmuz 1898 (21 S 1316).

¹⁷ Mark Mazower, *Selanik, Hayaletler Şehri, Hıristiyanlar, Müslümanlar ve Yahudiler, 1430-1950*, Çev. Gül Çağalı Güven, Alfa Yayınları İstanbul 2013, s. 429.

¹⁸ BOA Y. PRK. ASK. (Yıldız Perakende Askeriye Belgeleri) D.N: 140, G.N: 62, 11 Temmuz 1898 (21 S 1316).

¹⁹ BOA Y. PRK. MŞ. D.N.6, G.N. 94, 15 Temmuz 1898 (3 Temmuz 1314).

²⁰ BOA Y. PRK. MŞ. D.N.6, G.N. 94, 15 Temmuz 1898 (3 Temmuz 1314).

kendisine ulaşması üzerine Konya Mevlânâ Dergâhı şeyhi Abdülvahid Çelebi 17 Temmuz 1898 tarihinde bir cevap yazarak Eşref Dede'nin görevden azledilme gerekçelerini sıralamıştır.

Buna göre; Şeyh Eşref Dede, vakfın 23 senelik muhasebesini vermemekle birlikte, Evkaf-ı Celâliye'den bulunan sigortalı mülklerin sigorta mukavelelerini kasten yenilemediğinden dolayı meydana gelen yangında mahvolmasına sebep olmuştur. Bununla birlikte sigortalanmış olan diğer gayrimenkullerin sigorta bedeli olan 1100 lirayı alarak israf etmiş ve yanan dükkanları yeniden inşa etmemiştir. Yine eskiden beridir vakıf olan Harman Köyü arazisini mülke dönüştürerek, arazinin başkalarının eline geçmesine ses çıkarmayarak vakfın azalmasına sebep olmuştur. Elde edilen vakıf gelirlerini ise mevlevîhâne için sarfetmeyerek kendi maişeti için kullanması ve bu durumu gizlemek için defter ve ilgili diğer kayıtları ibraz etmekten kaçınması ise bir diğer suçlamadır. Yine ifa etmiş olduğu şeyhlik görevini suiistimal ettiğini, ve dergâhı terk ederek vakfa ihanet etmesinden dolayı şer'an şeyhlikten azledildiğini ve yerine Hakkı Dede'nin tayin edildiğini belirtmiştir. Abdülvahid Çelebi belirtmiş olduğu bu hususların Sultan Abdülhamid tarafından bilinmesi durumunda, Eşref Dede'nin azline ferman buyuracağından şüphesi olmadığını ve bu hususların padişaha arz edilmesinden sonra verilecek hükmü bekleyeceğini ifade ederek telgrafına son vermiştir.²¹

Abdülvahid Çelebi'nin bu telgrafı üzerine Şeyh Eşref Dede hakkında bir tahkikat yapılması emredilmiştir. Bu emir üzerine Dahiliye Müsteşarı Ahmed Refik Bey Selanik'e bir memur göndererek gizlice tahkikat yaptırmıştır. Ahmed Refik Bey'in 25 Ağustos 1898 tarihinde sunmuş olduğu tahkikat raporu Abdülvahid Çelebi'yi kısmen doğrulamaktadır. Raporda Eşref Dede'nin uzun zamandır hesap vermediği, vakıf mallarının bir kısmının sigortalarını yenilemediği ve sonra meydana gelen yangında yanan dükkanların mahvolmasına sebebiyet verdiği, sigortalanmış diğer dükkanların sigorta bedeli olan 1060 lirayı alarak bu paranın bir kısmını mevlevîhânenin bazı yerlerini tamire bir kısmını da evladının düğününe harcadığı, vakıf olan Harman köyü arazisinin Selanik eşrafından Mustafa Bey'le diğer dört kişinin tasarrufunda bulunduğu ve mevlevîhâne ile bağı kalmadığı ancak tekkeye ait olan Bedrelli köyü arazisinin bir kısmının başkalarına satıldığı ifade edilmektedir. Yine mevlevîhânenin senelik 900 küsur liradan ibaret olan gelirinin bir kısmını tekkeye devam eden dervişlerin taamiyesine, çoğunluğunu da kendisine alkoymakta olduğu, Eşref Dede'nin Mabeyn-i Humayun görevlilerinin bazıları tarafından korunup kollandığı, dergâhı izinsiz olarak terk etmesinin ise gerçek olmadığı raporda belirtilen diğer hususlardır. Raporda kendisine tahsis edilen aylık 750 kuruş maaşın artırılması için Hakkı Dede'nin yakın zamanda Konya'ya Abdülvahid Çelebi'nin yanına gittiği ve maaşının 15 liraya yükseltilmesi için özel emir alarak Selanik'e döndüğü de belirtilmiştir. Ancak Eşref Dede'nin maaşın 15 lira olarak ödenmesi emrini yerine getirmemesi üzerine tekrar Konya'ya giderek meşihatın uhdesine tevcihi hakkında Çelebi Efendi'den aldığı emir üzerine Eşref Dede'nin mevlevîhânenin çıkarıldığı dile getirilen bir diğer husustur. Eşref Dede'nin görevinde kalması için irade buyurulduğu için de henüz mevlevîhâne ayin icra edilmediği, Selanik ahalisinin ise yaşanan bu gelişmeler üzerine ikiye bölünüp bir kısmının Hakkı Dede'ye, bir kısmının ise Eşref Dede'ye sahip çıktıkları ifade edilmiştir. Son söz olarak da halk arasında Eşref Dede'nin meşihati elde etmek için babasına yapmış olduğu muamelenin aynısına maruz kaldığının konuşulduğu vurgulanmıştır.²²

Dahiliye Müsteşarı Ahmed Refik Bey'in yaptırmış olduğu bu tahkikat sonrasında Şeyh Eşref Efendi hakkındaki genel kanaat olumlu sonuçlanmıştır. Bunda şüphesiz ki, yukarıda bahsetmiş olduğumu üzere Sultan Abdülhamid'in Abdülvahid Çelebi hakkında çok da iyi

²¹ BOA Y. PRK. MŞ. D.N.6, G.N. 94, 17 Temmuz 1898 (5 Temmuz 1314).

²² BOA Y. PRK. DH. D.N.10, G.N.68, 25 Ağustos 1898 (13 Ağustos 1314).

JHS
146

*History
Studies*

*Volume 6
Issue 4
July
2014*

şeyler düşünmemesi de etkili olmuştur. Mevlevîhâne vakıflarının gelirlerinden dolayı Eşref Dede'den talep olunan meblağın ve mevlevîhâne şeyhliğinde bulunduğu döneme ait hesapların kontrolünün gerçekleştirilmesi hususlarının Selanik'te muhakeme olunması gerektiği ve gereğinin yapılacağı ifade edilerek Eşref Dede'nin mevlevîhâne şeyhliği görevine getirilmesi tekrar emredilmiştir²³.

Abdülvahid Çelebi'nin kendisine ikinci kez ulaşan Eşref Dede'nin görevine iade edilmesi emrine uyması beklenirken, daha önce kendi tarafından Eşref Dede hakkında gerçekleştirilmiş olan tahkikat evrakını da ekleyerek Eşref Dede'nin görevine iade edilmesinin mümkün olamayacağını ifade etmiştir.²⁴ Abdülvahid Çelebi bu şekilde cevap verdikten sonra, Eşref Dede'nin kesinlikle görevine iade edilmesi gerekirse o halde kendisine bir miktar maaş tahsis ve ihsan buyurularak Aydın vilayeti dahilindeki kazalardan birinde ikametine müsaade edilmesi isteğini de tehditvari bir şekilde dile getirmiştir. Abdülvahid Çelebi'nin bu şartlar altında Eşref Dede'nin görevine iade etmektense Çelebilik makamından ayrılmayı göze aldığını hissettirerek vermiş olduğu cevabı Şeyhülislamlık tarafından mabeyne gönderilmişse de Başkatip bu cevabın padişaha sunulamayacağını ifade ederek dönemin şeyhülislamı Mehmed Cemaleddin Efendi'den meselenin padişahın emri icabınca halledilmesi için gereğinin yapılmasını istemiştir²⁵.

Selanik Mevlevîhânesi şeyhi Eşref Dede'nin şeyhliğe yeniden tayin olunması meselesinin Abdülvahid Çelebi tarafından ikinci kez reddedilmesi üzerine mesele Padişah emrine itaatsizlik nedeniyle tamamen siyasi bir boyut kazanmıştır. Şeyhülislam Mehmed Cemaleddin Efendi, Abdülvahid Çelebi'nin bu ikinci cevabı üzerine meselenin gayri resmi surette halledilmesi için İstanbul mevlevîhâneleri içerisinde o dönemde etkin bir konumda bulunan ve yine Konya Mevlânâ Dergâhı ile İstanbul arasında bir irtibat makamı konumunda bulunan Yenikapı Mevlevîhânesi şeyhi Celaleddin Dede'yi özel bir davetle çağırmıştır. Celaleddin Dede'den Eşref Dede'nin görevine iade edilmesi için Abdülvahid Çelebi'nin ikna edilmesini ya da daha başka bir ifade ile durumun ciddiyetine binaen meselenin halledilmesi için Abdülvahid Çelebi ile irtibat kurmasını istemiştir. Bu talep üzerine Celaleddin Dede 13 Ekim 1898 tarihinde kaleme aldığı mektubu götürmesi ve bazı hususları da şifâhen iletmesi için damadı Muhiddin Bey'i Konya'ya göndermiştir.

Celaleddin Dede, kaleme almış olduğu uzun mektubunda bazı hususlarda tavsiyelerde bulunmuştur. Mevlevîhanelere şeyh tayini hususunda yetkinin Çelebi Efendi'de olduğunu vurgulamakla birlikte Eşref Dede'nin İstanbul'da bazı kişilerle olan dostluğu sayesinde korunup kollandığını, yapılan tahkikat neticesinde şeyhlikten azledilmeyi gerektirecek bir uygunsuzluğun çıkmadığı ve bu nedenle de görevinde kalmasının emredildiği ifade edilmiştir. Buna rağmen Abdülvahid Çelebi'nin bu emre uymayıp kendi tahkikat raporlarını sunmuş olsa bile Padişahın devlet işleri ile meşguliyetinden dolayı sunulan bu evrakı mütalaa edemeyeceği, mütalaa etse bile kendisinin yaptırmış olduğu tahkikatı Çelebi Efendi'nin tahkikatından üstün göreceği için dikkate alınmayacağını belirtmiştir. Birde Abdülvahid Çelebi, Eşref Dede hakkındaki tahkikatı Selanik valisi Rıza Paşa vasıtasıyla yaptırdığı ve Rıza Paşa'nın Eşref Dede'nin aleyhinde bulunduğunun bilindiği vurgulanmıştır. Celaleddin Efendi bu hususları açıkladıktan sonra, Abdülvahid Çelebi'nin bu hususta ısrar etmesi durumunda Padişahın fevkalade kırılıp güceneceğini ve meselenin bir şeyhlik dervişlik meselesinden çıkıp adeta siyasi bir mesele haline geleceği, irade-i seniyyeye karşı gelmenin büyük sıkıntılar doğuracağını belirtmiştir. Yine bu gibi Padişah iradesinin hiçbir vakit geri alınması vaki

²³ BOA Y. PRK. MŞ. D.N.6, G.N. 94, 19 Ekim 1898 (03 C 1316).

²⁴ BOA Y. PRK. MŞ. D.N.6, G.N. 94, 19 Ekim 1898 (03 C 1316).

²⁵ BOA Y. PRK. MŞ. D.N.6, G.N. 94, 19 Ekim 1898 (03 C 1316).

olmadığı için bu seferde geri alınması söz konusu olamayacağından dolayı bu meselede ısrarcı olmaması ve ulu'l-emre itaat kaidesine davranılmasını tavsiye etmiştir. Bu çerçevede irade-i seniyyeye uygun olarak kendisine bir tahrirat ve Eşref Dede'nin kusurunun affedilerek görevine iade olunduğuna dair bir emirname yazmasını temenni ettiğini belirtmiştir. Celaleddin Çelebi, bu hususta kendisine ulaşacak tahrirat sonrasında Eşref Dede'nin de affını istemek için Konya'ya gitmesini emir ve tenbih edeceğini beyan etmiştir. Celaleddin Dede bu hususları dile getirdikten sonra, Selanik Valisi Rıza Paşa'nın Padişah nazarında pek de makbul ve rağbet gören birisi olmadığından dolayı onun taraftar olduğu hususların Padişah tarafından nazar-ı itibara alınmayacağını ve bu nedenle bu meselede ısrar etmenin büyük bir tehlike olduğunu ifade etmiştir. Bu meselede ısrarın Rıza Paşa ile Abdülvahid Çelebi arasında bir ittifak varmış gibi manalara sebebiyet verebileceği hususuna da dikkat çekmiştir.

Sultan Abdülhamid dönemindeki istibdat ve jurnalleme iddiaları düşünüldüğünde Celaleddin Dede'nin bu uyarıları daha bir anlam kazanmaktadır. Yenikapı Mevlevîhânesi şeyhi Celaleddin Dede'nin yukarıda özetlemiş olduğumuz mektubunun kendisine ulaşması üzerine Abdülvahid Çelebi'nin 19 Ekim 1898 tarihinde vermiş olduğu cevap meseleye başka bir boyut katmıştır. Abdülvahid Çelebi vakfı heba eden bir dergâh şeyhinin korunup kollanmasını ve kendisine tercih olunarak 700 yıllık hanesine riayet edilmemesine gücendiğini belirtmiştir. Bununla birlikte aşağıda belirtilen hususların gerçekleşmesi halinde irade-i seniyye hükmünü infaz edeceğini ifade etmiştir. Abdülvahid Çelebi'nin ileri sürmüş olduğu şartlar aşağıda belirtilmiştir.

Birincisi; Hakkı Dede'nin dergâh şeyhliğinden ayrılması durumunda geçim sıkıntısına düşeceğinden bahsle Eşref Dede tarafından Hakkı Dede'ye aylık 10 lira maaş verilmesi.

İkincisi; Eşref Dede'nin şahsi harcamalarına sarfetmiş olduğu 1130 liranın tek seferde tazmin edilmesi ve yanmış olan vakıf mallarının yeniden inşasına derhal başlanması.

Üçüncüsü; Vakıf olan Harman Köyü arazisinden demiryolu ve su şirketlerinin istimlâk etmiş olduğu arazi bedeli olarak ve şirkette emaneten duran 1300 liranın Eşref Dede'ye verilmeyip dergâha uygun bir dükkan alınması, yanmış dükkanların inşaatı ve yeni alınacak dükkanların satın alınması hususlarının Selanik'te kurulacak bir komisyona tevdi' edilmesi ve sigorta bedeli olup tek seferde tazmin edilecek 1130 liranın da bu komisyona teslim edilmesi lazım geldiği ve bu komisyonun oluşturulması için Selanik'e emir verilmesi.

Dördüncüsü; bundan sonra mevlevîhânelere ve mevlevîhâne meşayihinin azledilmesi hususlarına ait Çelebilik uhdesinde olan hak ve yetkilere müdahale edilmemesi.

Abdülvahid Çelebi yukarıdaki şartları sıraladıktan sonra Eşref Dede'nin dergâh şeyhliğine getirilse bile gayet hilekâr birisi olduğunu ifade ederek yukarıdaki şartlara riayet etmeyeceğinin tecrübe ile sabit olduğunu ifade etmiştir. Belirtilen hususlara dair teminat verse bile asla güvenilemeyeceğinden dolayı bu şartların temini hususunda Padişah tarafından teminat verilmesini ve bu teminatın yazıya dökülerek kendisine ulaştırıldıktan sonra Eşref Dede'nin meşihatnamesini vereceğini ifade etmiştir. Eşref Dede'nin görevine iade edilmesi karşılığında yukarıdaki şartları sıralayan Abdülvahid Çelebi, bunlarla yetinmeyerek kendisine birinci Osmanî, oğlu Abdülhalim Çelebi'ye de ikinci Osmanî nişanının verilmesini talep etmiştir. Abdülvahid Çelebi, yukarıda dile getirmiş olduğumuz şartlar ve isteklerin yerine getirilmesi hususunda irade-i seniyye ile teminat verilip kendisine gönderilmezse Eşref Dede'ye meşihatname verilemeyeceğinden zaten bu hususta oldukça rahatsız olduğu için haberleşme yoluna gidilmemesini ifade etmiştir.²⁶

²⁶ BOA Y. PRK. MŞ. D.N.6, G.N. 94, 19 Ekim 1898 (03 C 1316).

Çelebi Efendi'nin bu şekilde davranmasında başına buyruk tabiatının etkisi olduğu kadar Mevlevîlik tarikatının sahip olduğu nüfûz ve Mevlânâ'nın torunu olmasının da etkisi vardır.²⁷

Abdülvahid Çelebi'nin yukarıda özetlemiş olduğumuz şartlarını içeren cevabının kendisine ulaşması üzerine Yenikapı Mevlevîhanesi şeyhi Celaleddin Çelebi Bâb-ı meşihate giderek Dahiliye Müsteşar'ı Ahmed Refik Bey'inde olduğu toplantıda durumu aktarmıştır. Celaleddin Efendi, Abdülvahid Çelebi'nin mektubu hakkında akl-ı selim sahibinin tecviz etmeyeceği bir takım mutalaat-ı sahiheden ibaret olduğunu ve içeriğini açıklamaktan utandığını üzülen dile getirmiştir. Celaleddin Dede, mektubun özetinin Abdülvahid Çelebi'nin fikrinin noksanlığına ve kendisine laf anlatmanın imkansızlığına bir delil olduğunu ifade etmiştir. Bu durum üzerine Şeyhülislam Mehmed Cemaleddin Efendi Padişah hükmünün yerine getirilmesi için bu seferde Konya naibi vasıtasıyla Çelebi Efendi'ye tenbihat edilmesi için Konya naibine özel bir tahrirat yazmıştır.²⁸

Yukarıda detaylı bir şekilde ifade etmiş olduğumuz Selanik Mevlevîhânesi şeyhi Eşref Dede'nin görevine iade edilmesi meselesi Konya Mevlânâ Dergâhı ile Bâb-ı âli arasında normal bir şeyh tayini meselesinden çıkarak siyasi bir nüfûz mücadelesi halini almıştır. Nihayetinde muhtemelen Konya naibine gerekli yazı yazılmasından sonra 10 Kasım 1898 tarihinde Abdülvahid Çelebi'den Şeyh Eşref Dede'nin görevine iade edildiğine dair tahrirat gönderilmiştir.²⁹ Eşref Dede görevine iade edilmekle birlikte mevlevîhâne vakıflarının kontrol edilmesi ve suiistimaline meydan verilmemesi için Selanik naipliğine gerekli emir verilmiştir.³⁰ Eşref Dede'nin görevine iade edilmesinin bir diğer şartı da biraderi Hakkı Dede'ye verilmekte olan maaşın verilmeye devam edilmesi şartıdır.

Ancak Selanik eşrafı tarafından kaleme alınmış olan 27 Şubat 1900 tarihli bir şehadetnâmede Selanik Mevlevîhânesi şeyhi Eşref Dede'nin kardeşi Hakkı Dede'ye vermesi gereken maaşını vermediği ve Hakkı Dede'nin oldukça sıkıntı çektiği dile getirilmiştir.³¹ Aradan geçen yaklaşık iki buçuk aylık sürede Hakkı Dede'nin maaşının ödenmesinde bir gelişme olmadığı için bu sefer Hakkı Dede 18 Mayıs 1900 tarihinde maaşının ödenmesi için meşihate başvurmuştur.³² Gerek Selanik eşrafının kaleme almış olduğu şehadetnâme ve gerekse Hakkı Dede'nin İstanbul'a gelerek meşihate müracaatı üzerine meşihatten kaleme alınan yazıda 14 Kasım 1898'de Selanik naipliğine Hakkı Dede'nin maaşının ödenmesi hususunda gerekenin yapılması söylendiği halde bir sonuç alınmadığı vurgulanmıştır. Bunun üzerine 28 Temmuz 1900 tarihinde Hakkı Dede'ye verilmesi gereken maaşın mevlevîhâne vakıfları gelirlerinden mahalli hükümet yetkilileri vasıtasıyla tahsil edilerek verilmesi önerilmiştir.³³

Yukarıda detaylarını verdiğimiz üzere Eşref Dede'nin görevine iade edilmesini belli şartlarla onaylamak zorunda kalan Konya Mevlânâ Dergâhı şeyhi Abdülvahid Çelebi, Hakkı Dede'nin maaşının ödenmemesi ve sıkıntıya maruz kalması üzerine 5 Aralık 1900 tarihinde meseleye yeniden dahil olmuştur. Abdülvahid Çelebi, kaleme aldığı yazısında Hakkı Dede'nin

²⁷ Abdülvahid Çelebi, yukarıda şartlarını sıraladığı mektubunu sonlandırırken "...arz olunan şerait-i erbaa irade-i seniyye ile temin ve tevsik buyurulmaz ve mucibince tarafımıza tebliğ edilmez ise o halde Eşref ibka edilemeyeceğinden arızâ-yı âcizanemiz hükmü baki kalarak cenab-ı hakkın avn ve inayetiyle ve cedd-i a'zamının ruhaniyet-i ulyasına müsteniden ve mütevekkilen zuhurata ittifak olunacağından badema muhaberata düşürülmemesini temenni eylerim Dede Efendim hazretleri" şeklinde sonlandırmıştır.

²⁸ BOA Y. PRK. MŞ. D.N.6, G.N. 94, 19 Ekim 1898 (03 C 1316).

²⁹ BOA. BEO. (Bab-ı Ali Evrak Odası) D.N: 1596, G.N: 119672, 10 Kasım 1898 (29 Teşrin-i evvel 1314).

³⁰ BOA. Y. MTV. (Yıldız Mütenevvi Maruzat Evrakı) D. N: 204, G.N: 167, 28 Temmuz 1900 (30 Ra 1318).

³¹ BOA. Y. MTV. D. N: 204, G.N: 167, 27 Şubat 1900 (15 Şubat1315).

³² BOA. Y. MTV. D. N: 204, G.N: 167, 5 Mayıs 1316 (18 Mayıs 1900).

³³ BOA. Y. MTV. D. N: 204, G.N: 167, 28 Temmuz 1900 (30 Ra 1318).

Selanik Mevlevîhânesi şeyhliği görevinden ayrıldığı tarih olan 10 Kasım 1898 tarihinden itibaren birikmiş olan kısmı ile beraber maaşının her ay ödenmesinin sağlanması hususunda gereğinin yapılmasını talep etmiştir.³⁴ Abdülvahid Çelebi'nin bu talebi üzerine 15 Aralık 1900 tarihinde Selanik vilayetine bir tahrirat yazılarak Hakkı Dede'nin biriken maaşının verilmesi, şayet Eşref Dede buna uymaz ise şeyhlik görevinden azledileceğinin bildirilmesi istenmiştir.³⁵

Kendisine yapılan bu ikazlar üzerine Şeyh Eşref Dede 13 Ocak 1901 tarihinde uzunca bir savunma yazısı kaleme almıştır. Eşref Dede yazısında şeyhlik görevini devraldıktan sonra hesap yapılmadığını, dergâhın vakıf gelirlerinin zorunlu giderlere dahi kâfi gelmediğini, Hakkı Dede'nin vakfa ait taş ocağının gelirini kendi üzerine geçirdiğini, yine mevlevîhânedeki naathanlık ve kudümzenlik görevini ifa etmediği gibi hususları dile getirmiştir. Eşref Dede yukarıda ifade edilen hususları dile getirmekle birlikte Hakkı Dede'nin içinde bulunduğu ekonomik sıkıntıyı bir nebze hafifletmek adına Selanik naibliği tarafından teslim edilmek üzere 50 lira verdiğini de ifade etmiştir.³⁶

Eşref Dede'nin yukarıda özetleyerek vermiş olduğumuz açıklamalarını içeren istidasını resmi makamlara müracaat ederek elde eden Hakkı Dede, 24 Ocak 1901 tarihinde Selanik valiliğine hitaben uzunca bir yazı kaleme alarak Eşref Dede'nin dile getirmiş olduğu hususları ve hakkındaki suçlamaları cevaplamıştır.³⁷ Hakkı Dede kaleme aldığı yazısında dergâha ait vakıf arazilerini ve gelirlerini zimmetine geçirdiği iddialarını reddetmiştir. Bununla birlikte Eşref Dede'nin meydana gelen yangın neticesinde yanmış olan vakfa ait dükkanların bazılarının sigortalarını yenilemediği için vakfın zarara uğratıldığı, bazı dükkanların ise sigortalatılmış olduğu halde sigorta bedeli olan 1160 liranın binaların yeniden inşasında kullanılmayıp zimmetine geçirerek istihlak ettiğinden bahsetmiştir.³⁸ Hakkı Dede alması gereken birikmiş maaşlarının verilmesi hususunda kesin emir olduğu için ve bu emre riayetin mecbur olması nedeniyle 50 lirayı almayı reddettiğini de ifade etmiştir. Hakkı Dede'nin vermiş olduğu bu bilgilerden bir hafta sonra Eşref Dede, 31 Ocak 1901 tarihinde sadarete tekrar dilekçe yazarak birikmiş olan maaşı Hakkı Dede'ye ödemediği surette şeyhlikten azledileceğini ve bu durumda oldukça sıkıntıya düşeceğini ifade ederek yardım talebinde bulunmuştur.³⁹

Yaşanan bu karşılıklı suçlamalar ve Hakkı Dede'nin ısrarlı talepleri sonrasında mesele Selanik valiliğinden sorulmuş olacak ki, Selanik valisi Hasan Refik Bey'den sadarete bir bilgilendirme yazısı gönderilmiştir. Hasan Refik Bey 6 Nisan 1901 tarihli yazısında Eşref Dede'ye Hakkı Dede'nin maaşının ödenmesi hususunda gerekli tebligatın yapılmış olduğunu, hatta Hakkı Dede'nin birikmiş maaşının bir kısmından vazgeçmiş olmasına rağmen Eşref Dede'nin ödemeye yanaşmadığı ifade edilmiştir.⁴⁰ Eşref Dede'nin kendisine yapılan tebligatları dinlemeyip Hakkı Dede'ye ödemesine karar verilen birikmiş maaşı ve aylık verilmesi gereken 10 lirayı vermemesi üzerine Bab-ı meşihatten sadarete bir yazı gönderilmiştir. 16 Nisan 1901 tarihli yazıda meşihatçe yapılacak bir şeyin kalmadığı, durumun Çelebilik makamına bildirilmesi ve gereğinin Çelebilik makamınca yapılması gerektiği ifade edilmiştir.⁴¹

³⁴ BOA. BEO. D.N: 1596, G.N: 119672, 5 Aralık 1900 (22 Teşrin-i sani 1314).

³⁵ BOA. BEO. D.N: 1596, G.N: 119672, 15 Aralık 1900 (2 Kanun-ı evvel 1316).

³⁶ BOA. BEO. D.N: 1646, G.N: 123409, 13 Ocak 1901 (31 Kanun-ı evvel 1316).

³⁷ BOA. BEO. D.N: 1646, G.N: 123409, 24 Ocak 1901 (11 Kanun-ı sani 1316).

³⁸ BOA. BEO. D.N: 1646, G.N: 123409, 24 Ocak 1901 (11 Kanun-ı sani 1316).

³⁹ BOA. BEO. D.N: 1596, G.N: 119672, 31 Ocak 1901 (18 Kanun-ı sani 1316).

⁴⁰ BOA. BEO. D.N: 1646, G.N: 123409, 6 Nisan 1901 (16 Z 1318).

⁴¹ BOA. BEO. D.N: 1646, G.N: 123409, 16 Nisan 1901 (26 Z 1318).

JHS
150

*History
Studies*

*Volume 6
Issue 4
July
2014*

Yaşanan bu gelişmeler üzerine 13 Mayıs 1901 tarihinde Eşref Dede'nin yeniden görevinden azledilerek Selanik Mevlevîhânesi şeyhliğine kardeşi Hakkı Dede tayin edilmiş ve dergâha ait vakıfların Hakkı Dede'ye devir ve tesliminde kolaylık gösterilmesi için Selanik naibliğine tahrirat yazılmıştır.⁴²

Eşref Dede'nin görevinden azledilmesine dair karar alınmış olmasına rağmen bu kararın uygulanmadığını görüyoruz. 15 Haziran 1903 tarihli Sadaretten Selanik valiliğine gönderilen belgede Hakkı Dede'nin birikmiş alacağının 500 lirayı geçtiği, oldukça mağdur olduğu, birikmiş bu meblağın vakıf gelirlerinden ayrılarak verdirilmesi şayet yine olmaz ise mahkeme kanalıyla ödenmesi için gereğinin yapılması istenmiştir.⁴³

1903 yılı Eylül ayına gelindiğinde ise Selanik Mevlevîhânesi vakıf gelirlerinin tamamının Hakkı Dede'nin maaşının ödenmesi gayesiyle haczettirilmesi kararının alındığını görüyoruz.⁴⁴ Ancak Şeyh Eşref Dede yine durumu İstanbul'a aksettirmiş ve bu hacz işleminin durdurulması için 30 Eylül 1903 tarihinde emir verilmesine muvaffak olmuştur.⁴⁵ Bu süreçte vakıf dükkanlarının kiraya verilmesi hususlarında sıkıntı yaşandığı, Eşref Dede'nin muvafakat vermemesi nedeniyle vakfın zarara uğratıldığı hususlarında Eşref Dede hakkında şikayetlerde söz konusudur.⁴⁶ Eşref Dede'nin Dersaadet'e müracaat ederek haciz kararını durdurmasından sonra Hakkı Dede'nin birikmiş alacağının aylık 10 lira olan maaşına 5 lira zam yapılarak ödenmesine dair bir sulhname imzalatılması seçeneği gündeme getirilmiştir. Ancak Hakkı Dede buna razı olmamış ve haczin devamında ısrarcı olmuştur.⁴⁷ Hakkı Dede'nin bu ısrarları neticesinde Selanik Mevlevîhânesi'nin vakıf gelirleri haczedilerek tahsil edilen 24502 kuruş 20 para Hakkı Dede'ye teslim edilmiştir. Ancak Hakkı Dede'nin görevden alındığı Kasım 1898 tarihinden sorunun çözüldüğü Mayıs 1904 tarihine kadar toplam 67 ay geçtiği ve 67000 kuruş alacağı olduğu hesaplanmıştır. Hakkı Dede'ye teslim edilen 24502 kuruş 20 para ve Hakkı Dede'nin almaktan vazgeçmiş olduğu 15000 kuruş düşüldüğünde 27497 kuruş 20 para alacağı kalmıştır. Sonuçta Hakkı Dede'nin toplam alacağının üçte birlik bir kısmı kaldığı, bu miktarın defaten tahsili durumunda dergâhta bulunan dervişânın sıkıntı çekeceğinden bahsedilerek 18 Haziran 1904 tarihinden itibaren aylık 10 lira maaşına 5 lira daha ilave edilerek ödenmesi kararlaştırılmıştır. Şayet bu aylık 15 lira ödemenin geciktirilmesi söz konusu olursa haczin tekrar icraya konulacağı dile getirilmiş ve bu şartı temin için Eşref Dede'den taahhüt senedi alınmıştır. Hatta Eşref Dede'nin borcu sıfırlanana kadar Hakkı Dede'nin bu 15 lirayı mahkemeden alması da şartlara ilave edilmiştir.⁴⁸ Yukarıda özetlediğimiz bu anlaşma 15 Temmuz 1904 tarihinde Selanik naibliği tarafından İstanbul'a bildirilerek meseleye hitam verilmiştir.⁴⁹

Sonuç:

Yukarıda imkanlar nisbetinde bütün detaylarıyla aktarmaya çalıştığımız Selanik Mevlevîhânesi şeyhi Eşref Dede'nin görevine devam etmesi hususu doğal olarak Sultan Abdülhamid'in iradesi doğrultusunda sonuçlanmıştır. Ancak belgelerden özetleyerek aktardıklarımızdan anlaşılacağı üzere Abdülvahid Çelebi gerek cediti olan Mevlânâ hazretlerinin manevî nüfuzuna istinaden gerekse Mevlevîlik tarikatının teşkilatlanmış olması

⁴² BOA. Y. PRK. EV.(Yıldız Perakende Evkaf Nezareti Maruzatı Belgeleri) D.N: 3, G.N:40, 13 Mayıs 1901 (24 M 1319).

⁴³ BOA. BEO. D.N: 2092, G.N: 156847, 15 Haziran 1903 (19 Ra 1321).

⁴⁴ BOA. İ.HUS. (İrade Hususi Belgeleri) D.N:110, G.N: 1321 /B-037, 30 Eylül 1903 (8 B 1321).

⁴⁵ BOA. İ.HUS. D.N:110, G.N: 1321 /B-037, 30 Eylül 1903 (8 B 1321).

⁴⁶ BOA. BEO. D.N: 2224, G.N: 166745, 22 Kasım 1903 (2 N 1321).

⁴⁷ BOA. BEO. D.N: 2367, G.N: 177504, 12 Temmuz 1904 (28 R 1322).

⁴⁸ BOA. BEO. D.N: 2380, G.N: 178475, 31 Temmuz 1904 (18 Ca 1322).

⁴⁹ BOA. BEO. D.N: 2380, G.N: 178475, 15 Temmuz 1904 (2 Ca 1322).

ve o dönemde Osmanlı Devleti'nin değişik bölgelerinde yüze yakın mevlevîhânenin varlığından dolayı padişah emrini iki defa çeşitli gerekçeler sunarak reddetme cesaretini göstermiştir. Kendisinden istenilmiş olan Selanik Mevlevîhânesi şeyhliğinde Eşref Dede'nin görevine devam etmesine dair meşihatnamenin gönderilmesi için bazı şartlar ileri sürmüş ve şahsi olarak da kendisine ve oğlu Abdülhalim Çelebi'ye yeni nişanlar verilmesini isteyebilmiştir.

Sultan Abdülhamid'in özellikle Selanik Mevlevîhânesi'nin vakıfları konusunda hakkında iddialar ve tahkikat raporları olmasına rağmen Eşref Dede'nin bazı kusurlarını görmezden gelerek veya affederek Selanik Mevlevîhânesi şeyhliği görevine devam etmesi yönünde karar almasında Eşref Dede'nin İstanbul'da bazı nüfuzlu kişiler tarafından korunup kollanmasının yanı sıra Çelebilik makamının nüfuzundan çekinmesi ve Eşref Dede'nin Konya Mevlânâ Dergâhı şeyhi Abdülvahid Çelebi ile arasının iyi olmaması rol oynamış olmalıdır. Sultan Abdülhamid, Abdülvahid Çelebi'nin Selanik'te kendisine yakın olan Hakkı Dede'yi şeyh tayin etmesini engelleyerek nüfuzunu sınırlamak istemiştir. Ancak burada şu hususu da belirtmek gerekir ki, yukarıda detaylarını vermiş olduğumuz Selanik Mevlevîhânesi şeyhliği üzerindeki çekişme diğer mevlevîhânelere için genellenebilecek bir durum değildir. Çünkü Sultan Abdülhamid döneminde şeyhi değişen Kıbrıs (Lefkoşa) Mevlevîhânesi ve Manisa Mevlevîhânesi gibi mevlevîhânelere baktığımızda şeyh değişikliklerinde Selanik Mevlevîhânesi örneğinde olduğu gibi bir çekişme söz konusu olmamıştır. Çünkü Selanik Mevlevîhânesi şeyhliğinin böyle bir çekişmeye maruz kalması birazda mevlevîhâne vakıflarının yetersizliği nedeniyle Hakkı Dede'nin maaşının verilememesi, iki kardeşin şeyhlik iddiasında bulunmaları ve kardeşlerin farklı makamlara müracaatları nedeniyle gerçekleşmiştir.

Sonuç olarak Osmanlı Devleti'nin Balkanlardan çekilmesiyle bu bölgede bulunan Mevlevîhânelerde ekonomik sıkıntılar görülmeye başlamıştır. Gelirlerinin önemli bir kısmını Mora Yarımadası'ndaki vakıflardan sağlayan Selanik Mevlevîhânesi, Yunanistan'ın bağımsızlığını ilan etmesinden sonra bu gelir kaynaklarını kaybetmiştir.⁵⁰ Bu durumun sonucunda ise yukarıda etraflıca anlattığımız ekonomik sorunlar yaşanmaya başlanmıştır. Başlangıçta ekonomik nedenlerden ortaya çıkan postnişinlik meselesi daha sonra Dersaadet ile Konya Mevlânâ Dergâhı arasında siyasi bir mesele haline gelmiştir. Sultan II. Abdülhamid'in seleflerinin aksine Mevlevîlik tarikatına mesafeli durması ve Mevlevîliğin imparatorluk içerisindeki geniş örgütlenmesinden çekinmesi bu meseleyi daha derinleştirmiştir. Her ne kadar sonuçta padişah iradesi gerçekleşmiş olsa da, Konya Mevlânâ Dergâhı ile Dersaadet arasındaki ilişkiler II. Abdülhamit'in tahttan indirilmesine kadar mesafeli bir biçimde devam etmiştir.

JHS

152

*History
Studies*

*Volume 6
Issue 4
July
2014*

⁵⁰ Mehmet Ali Gökaçtı, "Balkanlarda Mevlevîliğin Gelişimi ve Selânîk Mevlevîhânesi" *Tarih ve Toplum*, Eylül 2000, Cilt 34, Sayı 201, s. 52.

KAYNAKÇA

A. Arşiv Belgeleri:

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA.) Hatt-ı Hümayun Belgeleri (HAT)

BOA. HAT. D.N: 217, G.N: 11957,

BOA. HAT. D.N: 215, G.N: 11835

BOA. Yıldız Perakende Dahiliye Belgeleri (Y. PRK. DH)

BOA Y. PRK. DH. D.N.10, G.N.68

BOA. Yıldız Perakende Meşihat Belgeleri (Y. PRK. MŞ)

BOA. Y. PRK. MŞ. D.N.6, G.N. 94

BOA. Yıldız Perakende Askeriye Belgeleri (Y. PRK. ASK)

BOA. Y. PRK. ASK. D.N: 140, G.N: 62

BOA. Yıldız Perakende Evkaf Nezareti Maruzatı Belgeleri (Y. PRK. EV)

BOA. Y. PRK. EV. D.N: 3, G.N:40

BOA. Bâb-ı Ali Evrak Odası Belgeleri (BEO)

BOA. BEO. D.N: 1596, G.N: 119672

BOA. BEO. D.N: 2092, G.N: 156847

BOA. BEO. D.N: 2224, G.N: 166745

BOA. BEO. D.N: 2367, G.N: 177504

BOA. BEO. D.N: 2380, G.N: 178475

BOA. BEO. D.N: 1646, G.N: 123409

BOA. Yıldız Mütenevvi Maruzat Evrakı (Y. MTV)

BOA. Y. MTV. D. N: 204, G.N: 167

BOA. İrade Dahiliye Evrakı Belgeleri (İ. DH)

BOA. İ. DH. D.N: 1090, G.N: 85493

BOA. İrade Hususi Evrakı Belgeleri (İ. HUS)

BOA. İ.HUS. D.N:110, G.N: 1321 /B-037

B. Telif Eserler:

Evliya Çelebi Seyahatnamesi, 8. Kitap, Hazl. Seyit Ali Kahraman, Yücel Dağlı, Robert Dankoff, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2011.

KARA, Mustafa, "Osmanlılarda Tasavvuf ve Tarikatlar" *Türk Tasavvuf Tarihi Araştırmaları Tarikatlar-Tekkeler-Şeyhler*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2005.

KÜÇÜK, Sezai, *Mevlevîliğin Son Yüzyılı*, Simurg Yayınları, İstanbul 2003.

JHS
153

*History
Studies*

*Volume 6
Issue 4
July
2014*

MAZOWER, Mark, *Selanik, Hayaletler Şehri, Hıristiyanlar, Müslümanlar ve Yahudiler, 1430-1950*, Çev. Gül Çağalı Güven, Alfa Yayınları İstanbul 2013.

MEHMET ZİYA BEY, *Yenikapı Mevlevîhânesi*, Yay. Haz. Murat A. Karavelioğlu, İstanbul 2005.

C. Makaleler:

AY, Mahmut, "Osmanlı'da İtikadi Alana Aykırı Bir Düşünce: Şeyh İsmail Maşuki" *İslami Araştırmalar Dergisi*, Cilt 12, Sayı 1, 1999, s. 34-39.

GÖKAÇTI, Mehmet Ali, "Balkanlarda Mevleviliğin Gelişimi ve Selânik Mevlevîhânesi" *Tarih ve Toplum*, Eylül 2000, Cilt 34, Sayı 201, s. 46-55.

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, "Nizâm-ı Cedid Ricalinden Kadı Abdurrahman Paşa" *Belleten*, c. XXXV, sy. 138, Nisan 1971, s. 245-303.

ÜNVER, A. Süheyl, "Selanik Mevlevîhânesi, 1913-1915" *Mevlana Yıllığı*, Turizm Derneği, Konya 1963, s. 30-33.

JHS
154

*History
Studies*

*Volume 6
Issue 4
July
2014*